Коммуникативный и номинативный аспекты единиц языка. – Львов: Наука, 1989.–С.13–23. *Косович О.В.* Оказіоналізми у французькому художньому мовленні // Нова філологія. – 2006.– Вип. 25.– С.98–103. *Ребрій О.В.* Оказіоналізми в сучасній англійській мові (структурний та функціональний аналіз) – Автореф. дис.канд.філол.наук; 10.02.04 / Харківськ.держ.ун-т.–Харків,1997.–18с. *Ребрий О.В.* Особенности перевода окказиональных элементов квазиязыков // Вчені записки ХГІ «Народна українська академія».– Харків: Око, 2002. - Т.8.–С.534–543. *Скребнев Ю.М.* Основы стилистики английского языка.– М.:«Изд-во АСТ»», 2003.–221с. *Bergess A.* The clockwork orange. – New York and London: W.W. Norton and Company, 1986.–192p. *Dalrymple T.* A prophetic and violent masterpiece. – http: // www.city-journal.org. – 2003. – 10 p. *Hyman S.E.* Nadsat speak. – http: // www.soomka.com. - 2004. – 5 p.

КОВБАСЮК Л.А.
(*Херсонський держ. ун-т*)

НОМІНАТИВНІ ФУНКЦІЇ ОКАЗІОНАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ З КОМПОНЕНТОМ “КОЛЬОРОНАЗВА” В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Одним із напрямів сучасної світової лінгвістики вважається лінгвістичний функціоналізм, тобто такий підхід до дослідження мови та її засобів, який допомагає вивчати механізм мовної системи в дії [Бацевич 1993, с. 9]. Аналіз лінгвістичної літератури свідчить про те, що багато мовознавців сьогодення займається дослідженням функціонального аспекту мовних одиниць різних рівней [Ковбасюк 1999; Ребрій 1997; Розгон 1999 тощо]. Ці дослідження спираються на таке визначення лінгвістичної функції, яке розглядає функцію мовної одиниці як роль у побудові (ономасіологічний аспект) або функціонуванні, “поведінці” (семасіологічний аспект) комунікативної одиниці, роль, обумовлену інтенцією (задумом) мовця, що направлена на вибір конкретної лексеми з тією чи іншою референцією, місцем у найближчій лексичній парадигмі та входженням до відповідного класу номінативних одиниць [Бацевич 1993, с. 18].

Проте дослідження деяких мовних одиниць ще лишається поза увагою лінгвістів. Так, не була до цього часу предметом багатоаспектного вивчення номінативна функції оказіональних одиниць вторинної номінації з компонентом “кольороназва” (ООВНК), що зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета даної статті полягає у висвітленні номінативних функцій ООВНК у публіцистиці та в художніх творах німецьких авторів. Для досягнення цієї мети були виконані наступні завдання: 1) систематизація корпусу ООВНК у сучасній німецькій мові; 2) укладання авторської картотеки фрагментів публіцистичних та художніх творів; 3) висвітлення номінативних функцій аналізованих одиниць у відібраних публіцистичних та художніх творах.

Об’єктом дослідження є ООВНК у сучасній німецькій мові. **Предметом** вивчення є номінативні функції досліджуваних одиниць у текстах сучасної німецької мови.

Дослідження функцій ООВНК проводилось на матеріалі авторської картотеки, сформованої шляхом опрацювання художніх творів німецьких письменників за останні тридцять років та електронних газет і журналів за 2000-2008 рр. Загальний обсяг вибірки становить 175 фрагментів текстів.

Слід зазначити, що під ООВНК ми розуміємо такі одиниці, які були утворені та використані певним автором у мовному контексті, але не увійшли на певний момент до лексичного складу німецької мови та характеризуються наявністю таких ознак [Fleischer 1996, S. 65-67; Ребрій 1997, с. 10]:

1) належністю до певного авторського контексту;

2) нерегулярністю вживання, тобто ці ООВНК не вживаються більшістю представників певного мовного суспільства, або вживаються як назви зовсім інших позамовних реалій;

3) цільовою утворюваністю, тобто ці ООВНК не відтворюються мовцем, а формуються ним у авторському контексті з певною метою;

4) новизною, тобто для більшість мовців значення ОВН є невідомим.

Виникнення оказіональної одиниці мови може бути обумовлена такими причинами:

1) появою в навколишньому середовищі нового концепту, позначення якого не має узуального засобу вираження;

2) відсутністю узуального засобу номінації у внутрішньому лексиконі мовця;

3) прагненням мовця концептуалізувати в новій формі зміст, вже відомий у даному мовному суспільстві, який традиційно (нормативно) реалізується в ньому за допомогою узуальних засобів [Ребрій 1997, с. 10].

Результати дослідження свідчать про те, що проаналізовані ООВНК утворюються та вживаються в авторському контексті, в якому вони по-новому позначають об'єкти реальної дійсності. Смислова інтерпретація мовних одиниць завжди обумовлюється оточуючим контекстом, який допомагає адекватно зрозуміти те, що хотів висловити автор. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє наявність відповідних фонових культурних знань реципієнта. Саме чітко визначений контекст та відповідні фонові знання реципієнта впливають на його здатність розрізняти між прямим та переносним значенням ООВНК.

Аналіз показав, що в кожному контексті присутні слова, які направляють у потрібному напрямку процес сприйняття та розуміння реципієнта.

Da steht ein neuer Kathederstuhl, der noch nicht weiß, dass täglich mehrere Lehrer-Ürsche über ihn hinscheuern werden, und da ist ein Fahnenstiel, der auf ein ***schwarz-rot-goldes Tuch*** *wartet, das an ihm befestigt werden und wehen und politische Fertigkeiten verbreiten soll* [Strittmatter 1998, II,, S. 13]. Ізольовано існуюча лексична одиниця *ein schwarz-rot-goldes Tuch* може сприйматися адресатом просто як мовне позначення триколірної хустини. Але факт її наявності в зазначеному контексті, завдяки якому адресату стає зрозумілим зв'язок цієї "хустини" з флагштоком, та наявність фонових культурних знань реципієнта про вигляд державного прапора Німеччини сприяють адекватному розумінню та сприйняттю адресата. Тобто, одиниця *ein schwarz-rot-goldes Tuch* сприймається як ООВНК, якою в даному літературному творі позначається державний прапор Німеччини.

Eines Tages erscheint der Gendarm. Er stellt sein Fahrrad an unsere Hauswand. Der Gendarm grüsst. Meine Mutter ruft; ehe es schlimmer wird, nach dem Vater, und dem Vater fɔllt der Wink ein, den ihm Rumposch gab: Er führt den ***grünen Menschen*** *in die Wohnstube, und er fährt Bier auf, und sie trinken, und der Vater versucht, die Gedanken des Gendarmen vom Sauerkraut-Faß wegzuführen* [Strittmatter 1998, I, S. 108-109]. Відокремивши ООВНК *der grüne Mensch* від наведеного контексту, можна було б з впевненістю стверджувати, що так позначається людина з зеленим кольором шкіри або людина в будь-якому зеленому одязі. Можливість використання цієї мовної одиниці як назви людини з зеленою шкірою з самого початку є маловірогідною, оскільки не існує людей з шкірою такого кольору, хоча можна припустити факт наявності такої шкіри у чужинців з космосу. Лише повернувши цю одиницю до сфери її існування, тобто в її оточуючий контекст, адресату зразу стає зрозумілим, що таким чином автор художнього твору називає жандарма, який носить у Німеччині зелену уніформу. Такому розумінню ООВНК сприяє наявність у наведеному контексті слова *der Gendarm*.

Для того, щоб правильно зрозуміти значення одиниці *die grauen Männer,* теж

необхідно звернути увагу на її мовне оточення, оскільки воно допоможе реципієнту зрозуміти, чому саме кольороназва *grau* стала основним компонентом семантичного трансформування вільного словосполучення: *Mein DDR-Heldenmut hatte ohnehin schon einen Knacks weg, denn wir hatten vor ein paar Monaten mit Nina Hagen beim Betriebsvergnügen der Stasi musiziert. Erich Honecker und Erich Mielke saßen direkt vor uns – und dahinter* ***die grauen Männer*** *in Dederon-Anzügen und Lederschlipsen. So viel hässliche Gesichter hatte ich noch nie auf so engem Raum gesehen* [Zeit 2000, S. 60].

Завдяки наявності в цьому контексті слова *Stasi,* одержувач інформації, спираючись на свої фонові культурні знання, адекватно розуміє мету вживання одиниці *die grauen Männer*, що є описовою назвою представників таємної поліції державної безпеки колишньої НДР. Використання КН *grau* як образної основи переосмислення цілком зрозуміле: по-перше, сірий колір вважається кольором чогось непомітного, а таємні агенти не повинні відрізнятися від інших, вони зобов'язані виглядати як звичайні громадяни; по-друге, уніформа цих службовців була сірого кольору.

Особливу увагу слід звернути на такі ООВНК, які формуються на основі наявних одиниць вторинної номінації, у результаті чого ці одиниці сприймаються реципієнтом як узуально закріплені мовні одиниці, оскільки вони зустрічались йому в багатьох творах, й адресат добре знає, що позначають ці номінативні одиниці. Лише детальний аналіз цієї мовної одиниці та/або мовне оточення підкреслюють відтворюваність і новизну цієї ООВНК.

Результати дослідження свідчать, що такі ООВНК можуть утворюватись:

1). Шляхом розширення змісту одиниці вторинної номінації, тобто ООВНК позначає такий об'єкт позамовної дійсності, що ще ніколи і ніким не позначався цією одиницею. Отже, мовна одиниця наповнюються новим змістом. Загальна кількість таких – 8 одиниць (1,3%).

Наприклад, ООВНК *der Schwarze Mann*, яку не можна розглядати як оказіональне утворення, оскільки вона є узуально закріпленою одиницею, що позначає людину з чорною шкірою, і страховисько для дітей, і будь-яку духовну особу, і суддю спортивних ігор тощо: *Als sie auf die Mönchwiese, die „Alumsul" kamen, sahen sie einen großen* ***schwarzen Mann*** *mit Bart, langer Kutte und einem mächtigen Hut auf dem Kopf* [Deutsche Welle, 23.08.06.].

Але в уривку: *Es war ein Schönling; gehörte zu den Zivilsoldaten, die es damals gab, ging in einer schwarzen Uniform umher und sprach von einem Mann. Die Brüder waren gegen* ***den Schwarzen Mann*** *der Schwester. Sie sagten es ihr. Sie hänselten sie und verkümmerten es ihr, ihn mit nach Hause zu bringen* [Strittmatter III, S. 464] адресату стає зрозумілим, що зазначена мовна одиниця залучається до наведеного контексту як назва зовсім іншого предмета реальної дійсності, отже, у даному випадку можна стверджувати, що мовна одиниця *der Schwarze Mann* є ООВНК, яка позначає солдата фашистської армії. Саме на таке розуміння натякає читача колір уніформи (*schwarze Uniform*), який згідно з фоновими культурними знаннями адресата асоціюється з фашистською армією.

2). Шляхом змін структури та семантики наявної одиниці вторинної номінації, тобто в результаті фразеологічної деривації: перерозкладу, відокремлення, варіювання та плеоназму, контамінації, – завдяки яким автор утворює нову одиницю мови, що повинна виконувати нову номінативну функцію. Шляхом фразеологічної деривації утворились 10 ООВНК (1,7%). Під час дослідження було знайдено оказіональні утворення, що виникли внаслідок:

а) розширення лексичного складу. Так, унаслідок введення до лексичного складу узуально закріпленої одиниці вторинної номінації *rote Karte*, що позначає заборону будь-чого [Küpper 1990, S. 397], дієслова *zeigen*, автором була утворена *jm die rote*

Karte zeigen – "забороняти що-небудь", яка позначає дію громадян суспільства Німеччини, які виступають проти відродження націонал-соціалістичної руху: *Doch nicht nur Fragen, sondern auch Ankündigungen hatten die Vertreter des Bündnisses gegen Nazi-Aufmärsche bereit. „Den Nazis* ***die Rote Karte*** *zu* ***zeigen****, reicht nicht aus", erklärte Max Bryn. „Eine Rote Karte muss auch die Konsequenzen haben, das Spielfeld zu verlassen."* [Deutsche Welle, 23.06.07.].

2) відокремлення певних компонентів. ООВНК *jm wachsen keine grauen Haare* була сформована автором шляхом відокремлення найважливіших та семантично значущих компонентів узуальної одиниці *sich um (über) etwas keine grauen Haare wachsen lassen* [Küpper 1990, S. 315]. Утворена ООВНК виконує номінативну функцію, позначаючи відсутність хвилювань у людини з будь-якого приводу: *Die Furcht vor einem tiefen Eurokurs ist überwiegend irrational. Wer die Wдhrung nicht als Insignium nationaler Stärke betrachtet – wozu sie nicht taugt – sondern als ein Vehikel zur Wohlstandsmehrung – was ihr Existenzzweck ist – dem werden bei kühler Überlegung* ***keine grauen Haare wachsen*** [Deutsche Welle, 8.09.00.].

Виникнення мовної одиниці *rote Zahlen* – "збитки" в сучасній німецькій мові стало можливим внаслідок відокремлення семантично важливих компонентів у структурі одиниці *rote Zahlen schreiben* – "зазнавати втрат" [Küpper 1990, S. 935]: ***Rote Zahlen*** *bei Sony. Der unter dem wirtschaftlichen Abschwung leidende japanische Elektronik-Riese Sony rechnet erstmals seit 14 Jahren mit einem operativen Verlust. Wie das Unternehmen am Donnerstag nach Börsenschluss bekanntgab, dürfte im noch bis zum 31. März laufenden Geschäftsjahr ein operativer Fehlbetrag von umgerechnet 2,2 Milliarden Euro anfallen* [Deutsche Welle, 23.12.08.].

Виникнення ООВНК *schwarz über die Grenze* – "через кордон нелегально" є результатом відокремлення семантично важливих компонентів у структурі одиниці *schwarz über die Grenze gehen* – " нелегально перетинати кордон": ***Schwarz über die Grenze*** *– aus dem Leben einer starken Frau* [Klaus 2007, S. 1].

Як висновок, слід сказати, що оказіональні одиниці вторинної номінації з компонентом "кольороназва" виконують свою основну функцію – номінативну, позначаючи предмети, явища та події реальної дійсності. Перспективним напрямом дослідження є зіставний аналіз номінативної функції проаналізованих одиниці у різних мовах, а також багатоаспектне вивчення синтаксичних функцій оказіональних одиниць вторинної номінації з компонентом "кольороназва", оскільки, виконуючи свою номінативну функцію у висловленні, досліджувані одиниці також взаємодіють з іншими одиницями за законами синтаксису.

Література

Бацевич Ф.С. Функционально-ономасиологическое изучение лексики: теоретический и практический аспекты (на материале русского глагола): текст лекций. – Львов: Ред.- изд. отдел Львовского ун-та, 1993. – 171 с. *Ковбасюк Л.А.* Функціонування одиниць вторинної номінації з компонентом "кольороназва" (на матеріалі сучасної німецької мови) // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. – Херсон: Айлант, 1999. – Вип. V-VI. – С. 104-113. *Ребрій О.В.* Оказіоналізми в сучасній англійській мові (структурно-функціональний аналіз): Дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. – Харьків, 1997. – 203 с. *Розгон В.В.* Синтаксичні функції фразеологічних одиниць у структурі речення: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 1999. – 19 с. *Deutsche* Welle online. – http://www.dw-world.de. *Fleischer W.* Phraseologische, terminologische und onymische Wortgruppen als Nominationseinheiten // Nomination – fachsprachlich und gemeinsprachlich. – Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 1996. – S. 147-170. *Küpper H.* Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. – 1. Auflage, 4. Nachdr. – Stuttgart: Klett, 1990. – 959 S. *Strittmatter E.* Der Laden I.. – Berlin: Aufbau Verlag, 1998. – 563 S. *Strittmatter E.* Der Laden II. – Berlin: Aufbau Verlag, 1998. – 406 S. *Strittmatter E.* Der Laden III. – Berlin: Aufbau Verlag, 1998. – 423 S. Klaus J. Schwarz über die Grenze – aus dem Leben einer starken Frau. – www.conmedia.studiengang-medienwirtschaft.org/ss07/geschichten/Klaus_John.pdf. *die Zeit.* – 2000-2001. – № 46.